

Nyilvánosság

Szex, valóság, média

A szexuális erőszak megjelenítése a tömegtájékoztatásban 1993. végén

Jelen tanulmány a szexuális erőszak médiabeli megjelenítését vizsgálja. A nemzetközi és a hazai tapasztalatok szerint a társadalomban jól körvonalazható, ellentétes és szélsőséges viszonyulások, vélekedések találhatók ezzel a kérdéssel kapcsolatban (2). Az elemzés célja, hogy adalékul szolgáljon annak megismeréséhez, hogyan látja és láttatja, miként tükrözi 1993. végén a magyar tömegtájékoztatás a szexuális erőszakot, milyen képeket, képzeteket kultivál erről, és miként járul hozzá közvetett vagy közvetlen módon a társadalmi tudattartalmak termeléséhez és/vagy megerősítéséhez.

Közel három hónapon keresztül (1993. szeptember 16. – december 7. között), a tömegtájékoztatás egészében (a helyi és a központi írott és elektromos médiumokban) megjelent valamennyi olyan közlemény (hír, tudósítás, riport stb.) feldolgozásra került, amely erőszakos szexuális cselekményekről tájékoztatott, vagy ezt a kérdéskört érintette.(3) így összesen 65 közleményt elemeztünk, ami 31 különböző forrásból (médiium) származott.

Az elemzett közleményeknek mintegy a fele öt napi-, illetve hetilapban jelent meg. A Pesti Riport 20 %-os „felülreprezentáltsága” mellett (a közlemények egyötödét publikálta ez a lap) látható, hogy a közlési gyakoriság „top-listáját” többnyire úgynevezett bulvárlapok vezetik, ami nem meglepő.

A vizsgált publikációkat közlési formák szerint is csoportosítottuk, hír és egyéb kategóriákba sorolva azokat. Utóbbi csoportba került minden olyan közlés, amely a szoros értelemben vett néhány soros tényyszerű tájékoztatáson túl bármi egyebet (megjegyzés, kommentálás, értékelés stb.) tartalmazott. Az EGYÉB osztályon belül külön számbavételre került a valódi elemző közlemény, amely nem konkrét esetről tudósított, vagy nem ez állt a középpontjában, hanem általában tárgyalta a kérdést: (hír 34 %, (22 közlemény), egyéb 66 % (43 közlemény). Ebből elemző az összes 12 %-a (8 közlemény), az egyéb 19 %-a.

A szigorú kritérium ellenére is viszonylag magas tehát (minden harmadik közlemény) a hírek aránya, amelyek gyakorlatilag a „ki-kivei-mit csinált” információkra szorítkoznak.

Pld.: „*Őrizetbe vétel mellett folytat eljárást a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei rendőr-főkapitányság a 19 esztendő S. Attila ellen. A nagykállói illetőségű fiatalemberrel szemben alapos a rendőrök gyanúja, hogy lakóhelye egyik bokros útkereszteződésében leütdött egy helybeli idős asszonyt, megerőszakolta, majd megfojtotta.*” (Reform, november 17.)

1. A közlemények 81%-ában (53 közlemény) volt megállapítható vagy kikövetkeztethető a hír forrása. A legjellemzőbb hírforrás a rendőrség, meglepő módon ezt a külföldi sajtó/távirati iroda követi, míg a legkevesebb híradás a bíróságtól/bírói szaktól érkezett (Rendőrség 24, külföld 14, bíróság 5, egyéb 9 közlemény).

2. A szexuális erőszakkal foglalkozó közlemények mintegy egyharmada (20 közlemény, 33%) számolt be más bűncselekmény elkövetéséről is. (Meg kell jegyezni, hogy egy ügy ezek közül három különböző forrásban is megjelent, így háromszor került számbavételre, minthogy egy közleményt vettünk elemzési egységként.)

Egy-egy tudósításban szerepelt még a szexuális erőszak mellett prostitúció, kiskorú veszélyeztetése, illetve lopás.

Láthatóan a szexuális erőszak és az emberölés együttes előfordulása jelentős: az összes közlést tekintve minden ötödik, a más bűncselekményről is beszámolókat alapul véve viszont már háromból két esetben kapcsolódik össze a két cselekmény. Ez a tény önmagában utalhat a szelekció sajátosságára – a szexuális erőszak hírré válása annál valószínűbb, annál nagyobb a „szenzációértéke”, minél inkább társul vele az élet kioltása is. Az együtt-járás ugyanakkor azt „üzeni”, hogy a megerőszakolás tipikusan vagy gyakorta végződik gyilkossággal és ez, azon túl, hogy nem igaz, pontosan egybeesik az áldozatok „tipikus és gyakori” elemi félelmével, azzal nevezetesen, hogy az életük forog kockán, amihez képest akár megkönnyebbülés is lehet, ha csupán megerőszakolják őket.

3. A média szerint a legtöbb erőszakot városban és külföldön követik el. Az elkövetés földrajzi helye 47 esetben volt megállapítható, az alábbiak szerint: külföld 43 % (20 közlemény), város 43 %, (20 közlemény), ebből Budapest 11 % (4 közlemény) és falu 15 % (7 közlemény).

A külföldi elkövetések tipikus helye Franciaország (8 hír), négy-négy esetben számoltak be Németországban és az Egyesült Államokban, két esetben Boszniában, és egy-egy esetben Ausztriában és Szlovákiában történt cselekményekről. A külföldi hírforrások korábban már említett meglepően magas aránya persze magyarázza a külföldi cselekmények ilyen nagyságrendű előfordulását, továbbra is kérdés azonban, hogy miért szerepel ilyen sok külföldön történt esemény az erőszakos szexualitásról szóló tudósításokban. A „külföld” ilyen hangsúlya ugyanis távolító hatású, azt üzeni, ezek a cselekmények zömében nem itt történnek körülöttünk, hanem távol idegenben. (4) Ezt az elidegenítő hatást jellemzi az is, kik és kiknek a sérelmére követik el a szóban forgó cselekményeket.

4. Az elkövetés konkrét helye 27 közleményben szerepelt, vagyis az összes elemzett publikációnak kevesebb, mint a felében (41%). Ezek közül: **lakóhely** 52 % (14 közlemény), **nyílt tér** 41 % (11 közlemény), jármű 7% (2 közlemény).

Az elkövetések konkrét helyét tehát az esetek zömében homály fedi, ami – megint csupán önmagában tekintve – mint minden tisztázatlanság, bizonytalanság teret adhat a vélekedések, előfeltevések kivetítésének (vagyis, ha nincs semmilyen, így ellenkező adat sem, hozzáadhatom, beleérthetem azt, amit már előzőleg úgy is gondoltam a dologról). S bár a megállapítható esetekben a nyílt tér aránya elég magas, a lakóhely dominanciája mégis ellene hat annak a közkeletű vélekedésnek, amely szerint a szexuális erőszak elsősorban „kint”, otthonán kívül és ismeretlenek részéről fenyegeti a potenciális áldozatot.

5. Szorosan összefügg az előbbivel az elkövető és az áldozat közötti kapcsolat kérdése, amire 41 közleményben található utalás. A cselekmény elkövetése előtt az áldozat számára az elkövető teljesen **ismeretlen** volt 20% (8 közlemény), **ismert** volt 80% (33 közlemény).

Ez a kép arányaiban is egyező a nemzetközi tapasztalatokkal és a hazai kutatási eredményekkel (5), amelyek azt jelzik, hogy – a fent említett vélekedéssel ellentétben – az erőszakos szexuális támadások döntő többségénél volt valamilyen ismeretség, kapcsolat az áldozat és az elkövető között már a cselekmény előtt is.

6. Vizsgáltuk természetesen az áldozatokkal kapcsolatos információk számszerűsíthető mutatóit is. A tipikus közleményben egy áldozat szerepel; két vagy három áldozat nyolc, háromnál több, pedig csupán három tudósításban volt. Az áldozatok nem és kor szerinti megoszlása a következő:

Az áldozatok a tömegkommunikációban megjelenő tudósításokban (is) jellemzően nők – ez teljesen egybeesik a közgondolkodással és vélhetően a valósággal is. Az a tény, hogy férfi

is lehet szexuális erőszak áldozata, a köztudat perifériáján helyezkedik el, ezért jelentős, hogy a hazai közleményekben ez ilyen mértékben (16%) kap teret. Itt is meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a tizenegy férfi áldozatról szóló közleményből öt ugyanarról az esetről – mégpedig ezúttal is külföldön történt esetről(!) – számolt be.

Az áldozatok korát tekintve nem meglepő, hogy a férfiáldozatok szinte kizárólag gyerekkorúak. A homoszexualitás (különösen férfiak esetében) még mindig jelentősen stigmatizál, elutasítását, az érintettekkel szembeni intoleranciát erős indulatok kísérik. A homoszexuális erőszak áldozata a közvéleményben valahogy nem igazi áldozat. Elgondolkodtató viszont, hogy a nőknél az áldozatoknak csak egyharmada felnőtt, az összes áldozatot tekintve, pedig alig több mint minden negyedik felnőtt nő (28%). Ismét feltételezhetjük – s valószínűleg nem tévedünk – a szelekciós szempont működését: a gyerekekkel szembeni erőszak inkább hír-értékű, nagyobb szenzáció-erejű, mint a felnőtt elleni. A gyerek/fiatalkorú áldozatok magas, 70%-os arányát tekintve az is mondható, hogy a média érzékeny a gyermekkori szexuális abúzus súlyos problémájára. Ugyanakkor, a másik oldalról szemlélve, a média világában a felnőtt nőekkel szembeni erőszak aránya bagatellizált, jelentéktelenített – valahogy nincsenek olyan nagy veszélyben.

Itt kell megemlíteni, hogy viszonylag kevés, összesen tizenöt esetben történt arra utalás, hogy a cselekménynek valamilyen hatása, következménye is lett volna az áldozatra: hat esetben tudósítottak valamilyen testi sérülésről, kilencben pedig valamilyen lelkiről. (Csak emlékeztetőül: csupán gyermek/fiatalkorú áldozatból negyvenhét szerepelt az elemzésben!) A szexuális erőszak közismerten súlyos következményeinek „kívülmaradása” a média-képből ismét a jelentéktelenítés irányába hat.

7. Az elkövetők kor szerinti megoszlása, külön kiemelve – életkortól függetlenül az apát és a nevelőapát –, az alábbi:

Apa vagy nevelőapa:	23 %	(10 közle- mény)
18 év alatt :	32 %*	(14* közle- mény)
19-35 év között	32 %	(14 közle- mény)
36-50 év között	11 %	(5 közle- mény)
50 éven felül	2 %	(1 közlemény)

(* A közleményben több 13-17 éves fiúként, valamint „több fiatal korúként” megjelölt elkövetőket három-három főként vettem számításba.)

A vizsgált anyag tipikus elkövetője tehát fiatal felnőtt korú, ezen belül is elsősorban 19-25 éves (10 közlemény), vagy 18 év alatti, illetőleg kisebb arányban az apai funkció gyakorlója. Meg kell még jegyezni, hogy 7 olyan közlés volt, amelyben valamilyen utalás található az elkövető büntetett előéletére.

8. Jelentős alkotóeleme egy közleménynek a cím, amely nem csupán kiemeli, felhívja az olvasó (néző, hallgató) figyelmét, de egyben orientálja is őt – egyfajta beállítódást sugall arról, mire számíthat, miről fog értesülni, hova sorolja be a cím alatt közöltek, s így egyúttal a közlő állásfoglalásáról is üzen.

			Gyermek és fiatal korú	Felnőtt
Nő	56 (84%)	ebből	37 (66%)	19 (34%)
Férfi	11 (16%)	ebből	10 (91%)	1 (9%)
Összesen	67 (100%)	ebből	47 (70%)	20 (30%)

A címben rejlő tartalmi üzenetek a közlemények címeit négy fő csoportba soroltuk. Az elsőbe kerültek azok, amelyek azt közvetítik, hogy a közlő **nem** itéli igazán **fontosnak**, **nem** tartja **kiemelkedőnek** a közleményt, illetve annak történéseit (a szexuális erőszakot). Ilyennek tekintettük a publikációt, ha egyáltalán nem volt címe, vagy ha ún. „háttér” címe volt – vagyis, ha a címben nem szexuális erőszak, hanem más bűncselekmény szerepelt (pld.: „*Ismét gyilkolt a >jó< fiú*”, „*Gyilkosságért ismét halál?*”), vagy ha az sem derült ki a címből, hogy bűncselekményről van szó (pld.: „*Tiltakozó franciák*”), továbbá, a tényszerű, egyszerű közlésre szorító címeket (pld.: „*Keressük az erőszakoskodót*”, „*Nemi erőszak és fajtalanokodás*”).

A második csoportba azok a címek kerültek, amelyekkel a közlő már kifejezetten jelentékteleníti az erőszak súlyát, drámáját, vagy úgy, hogy frivol vagy pornográf ízű címadással a „malackodás” irányába tereli a beállítódást, (pld.: „*A magányos tanárnő szexuális kalandja a kollégiumi diákkal*”, „*Ollóból szexuális segédeszköz*”, „*Különös pár*”), vagy úgy, hogy a cím – többnyire könnyed hangvétellel, „jópofáskodással”, viccelődéssel – bagatellizálja az utána következőket (pld.: „*Fennakadt a tyúkólban az erőszakoskodó*”, „*Csókrablás*”, „*Csóklopásért tíz hónapot*”).

A harmadik csoportba azokat a címeket soroltuk, ahol a hangsúly a **szenzáción** van. Idetartozónak ítéltük a „szatír” és „örült” központú címeket (pld.: „*Szatír a kismamák között*”, „*Az örült szex-gyilkos*”), valamint az ún. „blikfangos”, „szenzáció-hajhász” címeket (pld.: „*Lebukott a cukros bácsi*”, „*Magyar szex-rabszolganők az Ígéretes földjén*”, „*Nem maradt alul a bicskás – Szeretkezés a kultúrházban*”, „*Ötvenkét éves asszony a bokorban*”).

Végül a negyedik csoportba azok a címek kerültek, amelyek elsődlegesen a **sérelmet** emelik ki; az áldozat meg-nyalázását, megrontását, a történetek iszonyúságát (pld.:

„Meggyalázott asszonyok balladája”, „Megbecstelenítve és elhagyatva”, „Megrontott gyermekek”, „Iszonyat és szexualitás”)

A címek megoszlása az említett kategóriák szerint az alábbi:

A címek alapján tehát a közlő a tudósítások mintegy felében (47%) nem tekinti fontosnak a szexuális erőszakot, egyhatodában pedig kifejezetten jelentékteleníti azt. A közlemények egynegyede a történetek szenzáció értékét ragadja meg, és csupán hasonló arányban emelik ki a történetek drámaiságát, az áldozatok sérelmét.

9. A vizsgált cselekményeknél fontos szerephez juthat a pszichiáter/pszichológus szakértő, mind az elkövető, mind az áldozat vonatkozásában – más-más okból természetesen. Előbbinél a mentális és/vagy pszichés egészség mérlegelése – a beszámíthatóság, a „normalitás”, a kóros szexuális deviancia kérdése merülhet föl, utóbbi esetében pedig a cselekmény pszichés következményeinek megítélése, kezelése. A „**pszichiátria**” szempontjából a nyolc általános, **elemző** cikket figyelmen kívül hagytuk, így ebben az esetben a 100% = 57 közlemény.

Az elkövetőkre vonatkozó publikációkból kettő a szakértői vizsgálat elrendelésére és ennek következményére utal: „A gyanúsított elme-szakorvosi megfigyelésre került, ettől függ az ügy kimenetele”; „(az elkövetőnél) bizonyos mértékű szellemi fogyatékoságot tapasztaltak, ezért elmeorvos szakértői vizsgálatát rendelték el. Ennek eredménye alapján dől el, milyen mértékben felelős tetteiért.”

A három azonos közlésben, amely arról szól, hogy Franciaországban egy „elvetemült apa ... mindkét nembeli gyermekeit megrontotta” a szakértői vizsgálat eredménytelenségéről tájékoztatnak: „Azóta megvizsgálta pszichiáter, de nem talált nála elmebeli elváltozásra utaló jelet.”

Két közleményben az elkövető korábbi pszichiátriai előéletéről írnak (ezek közül az egyikben a szakértői vizsgálatot is elrendelték, így ott is szerepelt): „... már kétszer ült börtönben ..., egyszer pedig zárt intézetben kezelték, ahonnan az orvosi szakvélemény szerint tünetmentesen távozott.” „Motozáskor zsebéből előkerült az Igazságügyi Megfigyelő és Elmeorvos Intézet véleménye, mely azt tanúsítja, hogy... pszichopata és közepesen gyengeelméjű.”

Két közleményben, a szakértők vagy bármi vizsgálat említése nélkül utalásokat tesznek arra, hogy az elkövetőnek pszichiátriai problémái lehetnek. Az egyikben már a címben szerepel az „őrült” szó, és később, a cselekmény leírásakor, sűrűn fordulnak elő a „szadomazo”, „perverz”, „esztelen”, stb. kifejezések. A másokban arra utalnak, hogy a férfi „beteges”.

Egyetlen cikk elemzi részletesen a pszichiátriai zavar kialakulásának hátterét, bemutatva az elkövető gyermekkorát, megemlítve korábbi zártintézeti, majd nevelőintézeti kezelését. Írnak a zavar lényegéről, és arról, hogy az ítélet kiszabása során a beszámíthatóságot korlátozottan értékelte a bíróság, amit egyébként a cikk szerzője élesen helytelenít.

Az áldozatokkal kapcsolatos négy közleményből kettő, amelyik családon belüli erőszakról ír – mind a két esetben a nevelőapa volt az elkövető és egy tizenkét, illetve egy tizenhárom éves kislány az áldozat –, súlyos lelki következményekről ad hírt: „Hogy a kislánnyal... mi lesz? Senkit nem érdekel. Járja a hetedik elemi osztályt és idegbeteg. „És R? Belőle roncs lett, hónapok óta orvosi megfigyelés alatt ál. A korábban kifejezetten értelmes kislány most még egy tömondatot sem tud összefüggően kimondani. Az ideggyógyászok, pszichológusok még nem tudják, lesz-e belőle valaha is egészséges ember. Mert ebben a drámában a szüzesség elvesztése a fizikai sérülés, de ez csak felkiáltójel egy iszonyú mondat végén”.

A további két közlemény egyike először tudósít a kilenc éves kislány súlyos pszichés állapotáról, majd a szakértő (orvos) tekintélyével kizárja a testi problémákat (ezzel egyben a

kórházba szállítás indokoltságát is megkérdőjelezi), végül a pszichiátriai vizsgálatot már csupán a bizonyításra korlátozza, így az elején említett lelki sérülés egyszerűen eltűnik: „*A kislányt idegileg nagyon megviselte, ami vele történt s valószínűleg ennek tulajdonítható, hogy pár nap múlva rosszul lett, és összeesett a templomban. Kórházba utalta az orvos, de nincs fizikai baja. Pszichiáter vizsgálta meg az esettel kapcsolatban, rajzokat készített vele arról, amit átélt. Eszerint a „bácsi” csókolgatta a meztelen testét, de elengedte, amikor az édesanyja megérkezett.*”

A fennmaradó közlemény arról számol be, hogy egy nyolc éves kisfiút a „környékbeli srácok” hónapokon keresztül terrorizálva, erőszakkal, fenyegetéssel fajtalanúságra kényszerítettek („*vegye szájába a nagyobb fiúk nemi szervét*”, „*tegye meg velük, amit ők kívánnak*”). A szülők „*mereven elzárkóznak*” attól, hogy nyilatkozzanak az újságíróknak, mert „*már jó néhányszor elmesélték a rendőrségen, hogy mi történt, elég volt belőle. Az anya azonban elmondja, hogy ők nem vettek észre semmit a gyerek viselkedésén. Utólag visszagondolva rájöttek, hogy mintha egy kicsit idegesebb lett volna a kérdéses időszakban, de ezt annak tudták be, hogy nemrégiben költöztek ide, új a lakás, új az iskola.* Ezek után következik a szakértő véleménye: „*A gyereket természetesen elvitték pszichológushoz, aki szerint még olyan kicsi, hogy nem tudja felfogni mit műveltek vele. Remélhetőleg ki fogja heverni a történeteket, s kizárt dolog, hogy homoszexuális lesz. Bár serdülőkorban előjöhhetnek még az emlékek.* „

Ez a vélemény olyan mértékű képtelenség, „örület”, hogy még a laikus számára is kevés kommentárt igényel. Ki állíthatja, hogy egy nyolc éves kisfiú „még olyan kicsi, hogy nem tudja felfogni mit műveltek vele”? És ha így lenne (nincs így!), mit fog kiheverni „remélhetőleg”, és minek az emlékei „jöhhetnek még elő” serdülőkorban? Ki állíthatja és milyen alapon, hogy „kizárt dolog, hogy homoszexuális lesz”, és ki gondolja, hogy a történeteknek ez az egyetlen lehetséges veszélye, távolható romboló következménye? Lehet persze, hogy a vélemény forrása a nyilatkozó anya, s mindez az ő elhárításának műve, terméke. A közlemény azonban akkor is a szakértő (pszichológus) véleményeként idézi, hitelesíti, ezért ez ekként jelenik meg és így hat.

A közleményeknek tehát mindössze egyötöde utal arra, hogy a szóban forgó cselekményeknél a lelki egészség kérdése így vagy úgy fölmerülhet. Ezeknek is a zöme azonban csak az elkövető vonatkozásában teszi ezt meg, és ott is többnyire csupán a szakértői vizsgálat elrendelésének, eredménytelenségének, az elkövető korábbi pszichiátriai érintettségének megemlítésére szorítkozik. Egy olyan közlemény volt, amely részletesebben tárgyalja ezt a problémát. Elgondolkodtató, hogy mindössze négy közlemény (7%) foglalkozik az áldozatokat ért sérelemmel, lelki traumával. Ezek közül is csupán kettő számol be súlyos lelki következményekről, a további kettő, bár ennek lehetőségére kitér, azt sajátosan negligálja. Összességében tehát – csupán a **pszichiátriára** való utalást figyelembe véve – a média zömében lélektanilag érdektelennek tartja a szexuális erőszakot. Valamennyire érzékeny az „örült”, „aberrált” elkövető képére, de erre is csak felszínesen. Az áldozatok súlyos lelki sérülése, pedig szinte teljesen kizáródik a média világából.

10. Külön vizsgáltuk azt a nyolc, ún. **elemző** közleményt, amely nem konkrét esetekről tudósít, hanem valamilyen szempontból vagy alkalomból általánosságban elemzi a témát. Két interjúban az ORFK szakértője a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekményekről, a családon belüli szexuális bántalmazásokról nyilatkozik. A nővédelmi TV műsor egy feminista vezetőt, egy rendőrségi szakértőt és a szexuális erőszak áldozatait segítő alapítvány képviselőjét szólaltatja meg. Utóbbival külön riportot közöl egy hetilap. R riportot tartalmaz még három közlemény: egy az általános sértett segítő szolgálat vezetőjével, a másik egy

szexuálpszichológussal, aki egyéb, a szexualitást érintő kérdések között szól az áldozatok helyzetéről is, míg a harmadik egy osztrák rendőrfelügyelőnővel, aki az ausztriai helyzetről ad tájékoztatást. Végül egy szerkesztőségi közlemény a szexuális zaklatások ellen emel szót.

Az **elemző** közlemények tehát elsősorban szakértőket szólaltatnak meg, akik egyértelműen nyilatkoznak a valós helyzetről, rámutatnak a szexuális erőszak égető problémáira, amelyeket a közvélemény nem ismer, vagy amelyekről nem akar tudni – a nők társadalmi megítélésére, az áldozatok drámájára és drámai helyzetére, az ellátás teljes hiányára és az erre vállalkozó szervezet nehézségeire, a gyermekek Sérélmére elkövetett cselekmények tömegére, a jogszabályi változtatások szükségességére, az elengedhetetlenül szükséges rendőri képzés hiányára, stb. Vagyis az **elemző** közlemények szigorú tényszerűséggel bemutatják a szexuális erőszak valódi arcát. Itt kell emlékeztetni arra, hogy az összes közlemény mindössze egytizede (12%) ilyen típusú publikáció.

A vizsgálatot semmilyen szempontból nem tekintjük „reprezentatívnak”; annyi állítható csupán, hogy az „elemzett tartalmi mutatók mentén ilyen képet közvetített a média a szexuális erőszakról 1993.. utolsó negyedévében Magyarországon. Ez a kép a közvetítőt, a média egészét jellemzi, amely egy „hipotetikus entitás”; bár nyilvánvalóan van kapcsolat, kölcsönhatás elemei között, azok mégis sokszínűek és nem alkotnak szerves egészet. Továbbá a befogadó sohasem a „média egészét” fogyasztja, és lehetnek egyéb információi is, ezért az egészséges kép hatása differenciált és közvetett.

Hogyan összegezhető a szexuális erőszakról a vizsgált időszakban a média által kultivált kép?

A szexuális erőszakról döntően az ún. bulvár lapok tájékoztatnak, ezek közül is kiemelkedő helyet foglal el a *Pesti R riport*. A publikációk jelentős része rövid hír, és igen kevés a valódi elemző tájékoztatás. A témára vonatkozó információk elsődleges forrása a rendőrség, de nagy számban használják a külföldi sajtó, illetve a távirati irodák/külföldi források anyagait. Ennek következménye az „idegen elem” nagy súlya, ami távolító hatású: a veszély döntően „ott” fenyeget és nem „itt”.

A média két tipikus módon jeleníti meg a szexuális erőszakot: vagy szenzációként kezeli azt, vagy éppen ellenkezőleg, a történetek valódi jelentőségét – talán ennek fel nem ismeréséből vagy elhárításából adódóan – elhallgatja vagy jelentékteleníti. A szenzációt – amely vélhetően nem független a közlő médiumok említett típus-sajátosságától – jellemzi a szexuális erőszak és az emberölés gyakori együttes előfordulása, a szenzációt sugalló címek sűrű alkalmazása, valamint a gyermek áldozatok kiemelkedően magas aránya. A történetek valódi jelentőségének fel nem ismerését vagy jelentéktelenítését leginkább az áldozatok és az őket ért sérelem bemutatása jellemzi. A közlemény gyakorta már a címadással „élet veszi” a történeteknek, vagy jelentékteleníti azt. Ebbe az irányba hat a sok rövid hír és a kevés elemző cikk, valamint a „külföld” említett nagy súlya is. A felnőtt korú áldozatok alacsony arányú megjelenése bagatellizálja az őket fenyegető veszélyt. Igen kevésszer szerepel a támadás következménye, az áldozatra gyakorolt hatása a közleményekben, a traumatizáló lelki hatás szörványosnak is alig nevezhető megjelenítése pedig – különös tekintettel a gyermek áldozatok nagy számára – érthetetlen és megdöbbentő.

Az esetek többségében az elkövetés konkrét helyéről nem tájékoztatnak. Amikor ez kiderül: valamivel többször követik el az erőszakot lakásban, mint nyílt területen, és jellemzően olyan személyek, akiket az áldozat már a cselekmény elkövetése előtt is ismert valamennyire.

Az elkövető jellemzően fiatal felnőtt korú, de jelentős az apák és nevelőapák részéről fenyegető veszély is. Az elkövetőkkel kapcsolatban a pszichiátriai ellátás szükségessége gyakoribb és kézenfekvőbb, mint az áldozatok esetében, bár részleteiben itt sem taglalt.

A szexuális erőszakot tehát elsősorban a bulvár sajtóból ismerhetjük meg, ahol ez vagy szenzációs tálalásban, vagy nem túlságosan jelentős hírként jelenik meg. A média világában a legnagyobb veszély a gyerekeket fenyegeti, elsősorban fiatal férfiak, vagy apjuk, nevelőapjuk részéről – különösen, ha külföldiek. Bár ötvenkét éves asszony is kerülhet a bokor mögé, ha nem vigyáz. A szexuális erőszak, pedig nem szép dolog – igaz, olvasmányként izgalmas lehet. Aggodalomra azért semmi okunk: az áldozatok a következményeket – ha egyáltalán vannak ily ének – hamar és könnyedén kiheverik. „Bár serdülőkorban előjöhetnek még az emlékek”.

Ilyen egyszerű.

Vagy mégse?

Virág György

JEGYZETEK

1. Virág Gy.: *Bűn és bűnhődés a sajtóban. Jel-Kép 1982.3. 26 - 37. old.*
2. Virág Gy.: *A szexuális erőszak áldozatairól. In.: KKTXXX. 1993.175 -189. old.*
3. *Az anyaggyűjtést a Mahir Observer Médiafigyelő végezte.*
4. *Más bűncselekmények hasonló mutatóira vonatkozó adatok hiányában csak annyi állapítható meg, hogy ez a szexuális erőszak esetében jellemző, de nincs mód az összehasonlításra az egyéb bűncselekményekkel.*
5. *A hetvenes években a szexuális bűnözésről az OKRI -ben folytatott kutatás, amely az ismertté vált eseteket vizsgálta az erőszakos közönség tekintetében ugyanezeket az arányokat mutatta ki. Ld. : Rózsa J.: Szexuális bűnözés. Budapest, 1977.*